

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Fästningsbyn vid Eketorp

Stenberger, Mårten

Fornvännen 212-216

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1964_212

Ingår i: samla.raa.se

SMÄRRE MEDDELANDE

FÄSTNINGSBYN VID EKETORP

I samband med kartering av Ölands fornborgar företog förf. till denna artikel år 1931 undersökning av en husgrund i östra delen av den s. k. Eketorps borg i Gräsgårds socken, den sydligaste av Ölands forntida försvarsanstalter.¹ Något svar på byggnadens ursprungliga beskaffenhet och ålder lämnade inte undersökningen, men det konstaterades att den av grova kalkstenschällar bildade grunden låg i ett rikligt föremålsförande kulturskikt av ungefär 40—50 cms tjocklek. De funna föremålen utgjordes av enkla bruksartiklar, däribland knivar samt häng- och bultlås av järn, ävensom av bennålar och dubbelsidiga benkammar, keramik samt en stor mängd djurben. Ett förgyllt bronsspänne med ingraverad människofigur, en slipad bergkristall samt en ornerad finger-ring av brons var de kvalitativt bästa fynden. Såväl män som kvinnor hade av allt att döma uppehållit sig i borgen. Utgrävningsresultaten ledde till antagandet att det för svenska förhållanden ansenliga kulturlagret tillkommit under övergångsskedet sen vikingatid — äldre medeltid eller, som det då formulerades: "Längre bakåt i tiden än till 1000-talets mitt eller slut kunna vi ej gärna komma och några föremål yngre än 1100-talet har ej funnits".

Då denna utgrävning syntes öppna vidare perspektiv än vad grävningar i varje annan ölandsborg kunde antas lämna, var det meningen att återuppta grävningarna i större skala följande år. Det blev emellertid inte så. Fortsättningen kom att dröja. Först sommaren 1964, alltså mer än 30 år senare, har eketorpsproblemet — ty som ett arkeologiskt och historiskt problem framstår denna befästning ute på alvaret — kunnat upptas på nytt. Med anslag från Humanistiska forskningsrådet, Kungafonden samt med stöd från ett flertal industrier företogs under juni—juli månader en förberedande, planmässig undersökning av ett begränsat parti inuti borgen, avsedd att fortsätta under närmast kommande år med anläggningens fullständiga utgrävning som mål.

Undersökningen omfattade ett ungefär 300 kvm stort område omedelbart innanför huvudmuren i sydsydväst, varjämte ett sökschakt upptogs tvärs över borgområdet i väster—öster. Dessutom frilades ett stycke av huvudmurens yttersida i väster (fig. 1) liksom ett mindre parti i söder av den låga yttremuren.

¹ *Mårten Stenberger*, Eketorps borg. En förhistorisk befästning med medeltida bosättning. Arkeologiska stud. tillägn. H. K. H. Kronprins Gustaf Adolf. Stockholm 1932.

Fig. 1. Eketorps borg. Frilagt parti av huvudmurens utsida i väster. Förf. foto. — Eketorp fortress. Out side of main west wall.

Det visade sig att borgen i sin helhet innesluter ett 40—50 cm mäktigt kulturlager, något avtunnande mot anläggningens centrum, med riklig inblandning av föremål och djurben. Innanför huvudmuren i sydsydväst framkom under där befintliga rasmassor några svårt demolerade, enskiktade grundvalar till relativt små firsidiga byggnader, fritt belägna i förhållande till varandra och till huvudmuren. Området var i övrigt uppfyllt av regellöst liggande kalkstenar, till stor del god, tuktad byggnadssten. I detta stenrammel utan tillstymmelse till lagerföljd gjordes grävningens talrikaste föremålsfynd, sammanlagt ett par tusen nummer. De bekräftar det tidigare gjorda antagandet om den övre kulturhorisontens avsättning under ett skede i stort sett sammanfallande med vikingatidens slut — äldre medeltid.

Fynden utgjordes väsentligen av välbevarade järnföremål, snickeri- och skörderedskap, av nycklar och lås samt en stor mängd nitar och broddar jämte pilspetsar av skilda typer, såväl vikingatida som medeltida, av en del

enklare bronsföremål ävensom kammar och kamfragment, nålar med eller utan skulpterade huvuden samt speltärningar av ben, vidare glas- och glasflusspärlor, slipad bergkristall, keramik av slavisk typ, järnslag och djurben i betydande mängd. I detta ytliga stenrammel påträffades också en liten bronscylinder med ca 300 mynt från 1100-talets senare del, troligen präglade på Gotland. På spridda ställen framtogs här ytterligare ett 20-tal mynt av samma slag samt 2 arabiska silvermynt (det ena en samanid, slagen i Al-Shash 899 e. Kr.). I dessa myntfynd skymtar en katastrof för borgen, infallande under den oserperiod under 1100-talets senare hälft, då de svenska kusttrakterna inklusive Öland och Gotland anses ha utsatts för härjningar av "vendiska" och "estniska" sjörövare.

Efter avlägsnandet av undersökningsområdets omrörda övre nivå med dess myckenhet av god byggnadssten, troligen till stor del från totalförstörda, stenbyggda hus, framträdde ett synnerligen välbevarat parti av ett äldre bebyggelse-system i direkt anslutning till huvudmurens insida. Detta bebyggelse-system var sammansatt av närmast trapetsoida husgrunder, anlagda jämsides med varandra och med gemensamma långsidor. Deras ena kortsida stöder mot borgmuren, den andra, med ingångsöppning, vetter mot borgens centrum (fig. 2). Detta är i princip samma byggnads sätt som i Ismantorps borg med dess yttre, radiellt anordnade husrad. Men medan bebyggelsen i Ismantorps borg visat sig vara steril, tom och livlös, utan byggnadsdetaljer, föremålsfynd eller kulturlager utgör den undre nivån i Eketorps borg lämningar efter en bebyggelse som verkligen levat och därtill måhända under lång tid.

En husgrund i eketorpsborgen blev i sin helhet framtagen 1964, två intilliggande endast delvis. Grunderna är uppförda med stor precision. Deras mått är nära överensstämmande och man får intryck av en tillämpad ritning, en arkitektplan. Tekniskt är de överlägsna husgrunderna i Ismantorps borg och de öländska järnåldersgårdarnas fritt liggande hus. Längden på det totalutgrävda huset är ca 11,5 m. Grundmurarnas bredd är genomgående ca 80 cm, de yttre gavelväggarnas inre längd i samtliga tre fall ca 3,8 m, gavlnarnas ingångsöppningar ca 1 m vida. I var ingång står på kant en jämntjock tröskelsten av kalksten, flankerad av stenskodda hål för dörrstolpar. Det framtagna huset har hål eller underlagsstenar för takstolpar i två rader, äger två härdar samt invid ena långsidan en omsorgsfullt byggd, ca 1 m lång stenkista, möjligen bakugn. På nästan exakt samma plats invid långväggen till bredvidliggande hus skymtar en liknande stenkista.

Det är mycket för tidigt att uttala sig om det undre bebyggelse-systemets omfattning. Lägre liggande mursträckningar samt läggningar av kalkstenshällar tyder på förekomsten av ännu äldre bebyggelsenivåer i borgen.

I den undre bebyggelsenivån var föremålsfynden få. Det totalundersökta huset föreföll ha övergivits utan störningar. Inga daterande fynd gjordes där, men en del fornsaker påträffades av samma natur som i järnåldersbygdernas husgrunder: enkel, oornrad keramik, runda vävtyngder av lera, långa, smala järntenar av råämneskaraktär. Ett par bitar av gulgröna glasbägare med påsmälta trådar i samma färg hittades i avfallslager utanför den undre bebyggelsen och tillhör möjligen den.

Fig. 2. Eketorps borg. Helt utgrävd husgrund i den undre bebyggelsenivån. I förgrunden äldre, lägre belägna murlämningar samt husets ingång med tröskelhäll. Mitt på bilden invid högra långmuren stenkista, möjligen bakugn. Förf. foto. — Eketorp fortress. Foundations of dwelling at lower building level. In the foreground can be seen older remains at a lower level, and the entrance and threshold slab. By the right long wall is a stone cist, possibly a baking oven.

Det är många problem som knyter sig till denna anläggning ute på alvaret. Att den ägt fortifikatorisk betydelse är givet, att den dessutom varit bebodd är uppenbart, men tillsvidare kan ingenting sägas om denna bosättnings karaktär, om den varit intermittert, knuten till perioder av olika varaktighet, eller kontinuerlig under lång tid. Det förra torde vara mest sannolikt, men å andra sidan har bosättningen inte heller varit av tillfällig och snabbt övergående natur. Mot detta talar bl. a. kulturlagens tjocklek. Sådana föremål från den övre bebyggelsenivån som kortliar, skäror och ett par redskap för träbearbetning är andra tecken på fast bosättning och talrika klumpar av järnslag anger att smide förekommit, kanske också järnsmältning. Även ett par kupformiga järnsmältor hittades. Av en del fynd tycks jämväl framgå att bronsgjutning förekommit.

Borgen skulle då vid vissa tillfällen närmast ha varit en befäst by, vilket inte utesluter att den dessutom fyllt andra samhällseliga funktioner, varit centrum för kulturn eller utgjort en merkantil mötesplats. Endast fortsatta grävningar kan ge en smula besked om, hur det härmed förhållit sig.

I 1964 års grävningar fungerade som platsledare assistent Kjell Lundholm och förste amanuens Birgitta Skarin, som vid sin sida hade kand. Arne Hallström, Ingmar Jansson och Erik Wegraeus, alla från Uppsala.

Mårten Stenberger